

Midwintertelling van watervogels 2015: vrij zacht winterweer geeft soorten weer lucht

De 49^e editie van de midwintertelling van watervogels werd op 17 januari 2015 op de eerste echt mooie dag van het jaar verricht. Zo'n 1600 vrijwilligers gingen in het hele land op pad om watervogels te tellen. De internationale midwintertelling wordt al sinds 1967 georganiseerd. Het doel is om gegevens over aantallen en verspreiding van overwinterende watervogels te verzamelen, zowel in Nederland als elders in Europa.

Vrij zacht winterweer

De afgelopen winter was een stuk minder zacht dan zijn voorganger, die de op één na warmste ooit was, maar desondanks nog steeds een halve graad warmer dan normaal. Tot half januari werd het weer voornamelijk bepaald door een zuidwestelijke stroming, een windrichting die garant staat voor weinig winters weer. Een koudere periode na kerstmis leverde Zuid-Nederland een mooi sneeuwdek op en de laagste temperatuur van deze winter: -9,1 °C. Snel daarna liet de winter zich weer van zijn zachte kant zien. Juist rond de midwintertelling werd het wat kouder en dat was de start voor een koeler weekje, met de enige vorstdag van deze winter (temperatuur de hele dag onder nul). In het telweekend was het op zaterdag prachtig zonnig weer en tussen de 5 en 7°C, de zondag was deels (in het noorden en westen) nat en vooral heel grijs met temperaturen zo rond de 2-3 °C.

Stijgers, dalers en gelijk blijvers

De telling van 2015 was goed voor 5,5 miljoen watervogels, wat net een tikje minder was dan een jaar eerder. Sinds 2011 is het totaal aantal niet meer onder de 5 miljoen gekomen. Er waren in januari 2015 53 soorten waarvan meer dan 1000 exemplaren werden geteld. De top drie, Kolgans (758.636), Smient (647.538) en Brandgans (589.442), bestond uit dezelfde soorten als vorig jaar, maar de nummers twee en drie hebben stuivertje gewisseld.

Bij 20 van de 53 soorten waren de getelde aantallen groter (>+ 10% verandering) dan het vijfjarig gemiddelde, bij 7 waren deze lager (< -10% verandering) en bij bijna de helft waren ze vergelijkbaar. Gemiddelde aantallen voerden dus de boventoon, hoewel het aantal winnaars niet heel ver daaronder lag. Het meest opvallend was wel het geringe aantal verliezers. In dit weinig benijdenswaardige lijstje stonden dit jaar veelal bekende soorten. De sterkste dalers waren Grote Zaagbek (-64%), Nonnetje (-46%) en Kluut (-40%). De eerste twee zien zich door klimaatverandering steeds min-

der genoodzaakt onze kant op te komen. Bedenk wel dat in 2010 en 2011 relatief forse aantallen aanwezig waren dankzij koud winterweer, waardoor het vijfjarig gemiddelde aardig is opgekrikt. Het lage aantal Kluten was onverwacht. In januari 2007 en 2008, twee zeer zachte winters, werden de grootste aantallen genoteerd sinds het begin van de midwintertelling. Daarna volgde een aantal koudere winters, met flink lagere aantallen Kluten. In de laatste drie zachte winters (januari 2012-14) was het aantal weer hoger (maar niet zo hoog als vlak daarvoor). Het aantal van 1100 Kluten in januari 2015 betekende een ruime halvering ten opzichte van de drie winters ervoor. Wilde Zwaan, Brilduiker, Topper en Soepeend waren de overige soorten in het lijstje van verliezers. Op het eerste gezicht lijkt het opvallend dat de sterkste daler van de afgelopen jaren, de Kleine Rietgans, niet meer in de lijst voorkomt. Maar schijn bedriegt, want het aantal getelde exemplaren is inmiddels op zo'n laag niveau dat de grens van 1000 niet eens gehaald werd. Het getelde aantal van 660 exemplaren lag 80% onder het vijfjarig gemiddelde. Hoe lang zal het duren voordat de gehele flyway-populatie in Denemarken blijft?

Ruim eenderde van de soorten deed het goed, vergeleken met de vijf voorgaande jaren. Fier bovenaan staat de Goudplevier (+126%), gevolgd door – hoe kan ook het bijna anders – Grote Zilverreiger (+121%) en Watersnip (+106%). Kievit, Blauwe Reiger en Waterhoen kwamen net te kort voor een top drie notering. De topdrie-notering van Goudplevier wordt deels wat geflatteerd door de zeer lage aantallen in de koudere winters die het vijfjarig gemiddelde nog steeds beïnvloeden. Het totaal aantal van 100.200 exemplaren was echter het hoogste sinds het begin van de midwintertelling. De zachte winter bij ons (en vorst verder noordelijk?) zal zeker debet aan dat hoge aantal zijn geweest. De Grote Zilverreiger kende een topjaar, mede

dankzij de rijk gedekte tafel met muizen in vooral noordelijk Nederland.

Zwanen en ganzen

Het aantal Kleine Zwanen bleef ten opzichte van zowel het jaar ervoor als het vijfjarig gemiddelde stabiel met ruim 6000 vogels. Voor het tweede jaar op rij werden er (voor een zachte winter) veel Toendrarietganzen geteld. De Grauwe Gans kwam daarentegen precies op het gemiddelde uit, net als de Kolgans (zij het net iets minder precies). De sterke stijging van de Kleine Canadese Gans van een jaar eerder heeft niet doorgezet. De 1600 getelde vogels waren nog niet de helft van het aantal van vorig jaar. Hiertegenover staat een verdere stijging van het aantal Grote Canadese Ganzen, een soort die zich leek te stabiliseren. De net geen 30.000 getelde ex. betekenden een nieuw midwintermaximum en een stijging van 30% ten opzichte van het vijfjarig gemiddelde. De slechts zes Dwergganzen vormden opnieuw een minimum sinds de jaren negentig en illustreren de problemen in de broedgebieden. Heel anders verging het die andere zeldzame gans, de Roodhalsgans, waarvan er maar liefst 23 zijn geteld, een midwinterrecord.

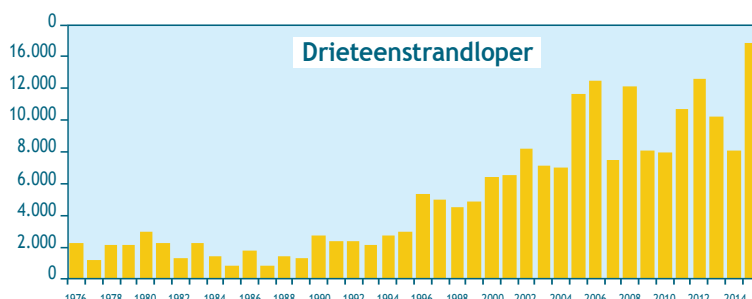
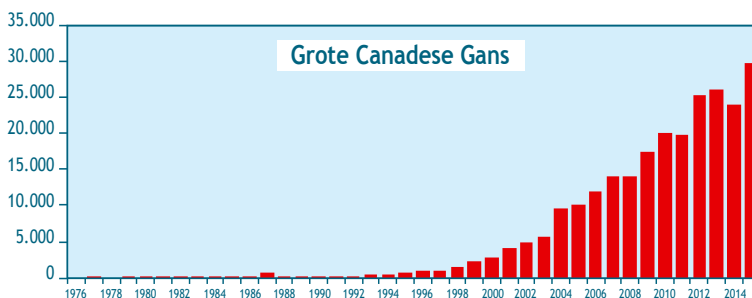
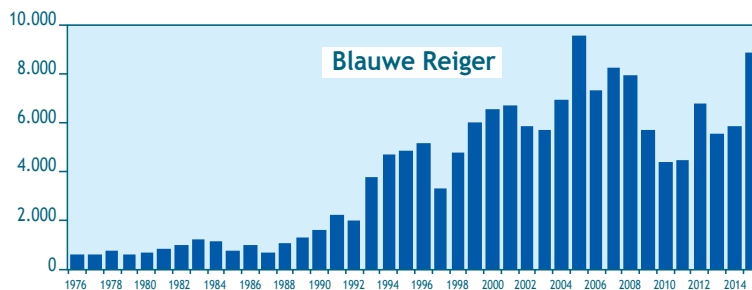
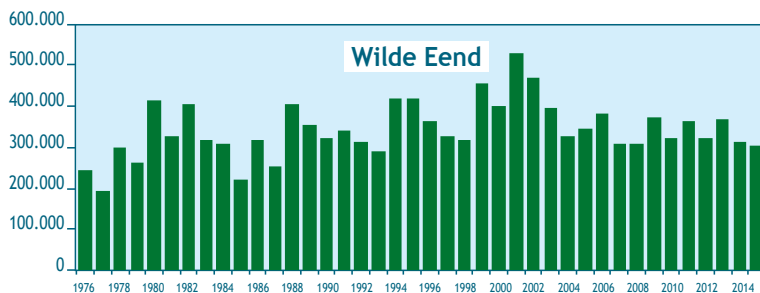
Eenden en rallen

De toename van de Krakeend gaat onverminderd door. In 2015 werd (opnieuw) het grootste aantal geteld sinds het begin van de midwintertelling. Het westen van Nederland was, zoals gebruikelijk, verreweg het best bedeed. Geheel volgens de verwachting met zo'n zachte winter, was het aantal van de meeste overige grondeleenden bovengemiddeld. De aantallen van Wintertaling, Pijlstaart en Slobeend lagen net als vorig jaar boven het vijfjarig gemiddelde. Het aantal van de Wilde Eend was het laagste sinds het begin van de jaren negentig, maar ten opzichte van het vijfjarig gemiddelde (-10%) niet dramatisch veel lager. Van de Tafeleend werd een bovengemiddeld aantal genoteerd. Ten opzichte van de jaren zeventig van de vorige eeuw zijn

Goudplevieren werden nooit eerder zo veel gezien tijdens de midwintertelling.

Foto: Marc Guyt-Agami

Figuur 1. Getelde (voorlopige) aantallen van Wilde Eend, de Blauwe Reiger, Grote Canadese Gans en Drieteenstrandloper tijdens de midwintertelling van 1976-2015. De telspanning kan van jaar tot jaar enigszins variëren.

de aantallen echter flink gekelderd. Ten opzichte van de twee voorgaande midwintertellingen maakte de Topper een pas op de plaats. Met 73.000 exemplaren lag het getelde aantal 42% onder dat van de twee tellingen hiervoor. De Eider kende met 103.900 ex., net als voorgaande telling, weer een relatief goed jaar.

Verheugend was het weer wat grotere aantal Waterhoentjes. Het aantal lag in de jaren zeventig aanmerkelijk hoger. Na een aantal strenge winters in de jaren zeventig en tachtig heeft de soort zich niet weten te herstellen. Na een viertal recente koudere winters was het aantal Waterhoentjes opnieuw flink gedaald. De twee winters erna bleef het aantal op dat lagere niveau, maar in 2015 was het liefst 65% hoger dan een jaar eerder. Naast het zachte weer, zal hierbij ook meespelen dat de teldekking in stedelijke gebieden dit jaar ruimer was.

Duikers, futen, aalscholvers en reigers

De Fuut werd na een aantal jaren in mineur weer eens in goede aantallen geteld. Met 16.500 ex. lag het getelde aantal 34% boven het vijfjarig gemiddelde. Deze viseter komt plaatselijk in grote concentraties voor, zoals op het IJsselmeer, op de Randmeren, langs de Grote Rivieren, in het Deltagebied en vooral ook in grote groepen op de Noordzee voor de Hollandse kust. Opvallend is de magere verspreiding in het noorden en oosten van het land. De trend in de monitoringgebieden laat een toename zien van de jaren zeventig tot eind jaren negentig. Daarna dalen de aantallen weer. Maar de daling verloopt minder sterk, zodat het gemiddeld aantal overwinteraars nog wel op een hoger niveau ligt dan in de jaren zeventig. De broedaantallen vertonen een overeenkomende trend. De daling van het aantal Geoorde Futen zette in 2015 door. Ten opzichte van het vijftal piekjaar tussen 2009-13 is het aantal inmiddels gehalveerd.

Een van de meest in het oog springende resultaten is de sterke toename van de Blauwe Reiger. Werd een jaar geleden nog gesuggereerd dat deze soort zou worden ingehaald door de Grote Zilverreiger (waarvan ook dit jaar weer een recordaantal werd geteld), een jaar later laat Blauwe Reiger zien te beschikken over veerkracht. Een zachte, muizenrijke winter en wellicht goed broedsucces zorgden voor een aantal van 8900 vogels, 65% meer dan het vijfjarig gemiddelde. Dat de muizen hieraan hebben bijgedragen is plausibel. Een teller verwoorde het heel treffend: "ze stonden letterlijk met hun kont naar de sloot toe". De Kleine Zilverreiger lijkt weer langzaam uit het dal te klimmen waarin de soort na een aantal koudere winters beland was. Met 210 exemplaren, een aantal dat 52% hoger was dan het vijfjarig gemiddelde (dat dankzij die koude winters wel aan de magere kant is), is de soort goed op de weg terug.

Steltlopers, meeuwen en meer

Het aantal Kieviten lag met 247.700 (het op één na hoogste ooit tijdens een midwintertelling) bijna 100% boven het vijfjarig gemiddelde. Dat gemiddelde is wel wat vertekend door zeer lage aantallen in de koude januari van 2010 en 2011.

Ook de Drieteenstrandloper liet met 14.900 het hoogste aantal ooit optekenen. Het Waddengebied herbergde het gros ervan (9500), waarbij de zandige Vliehors met ruim 2000 weer goed was voor de meeste “Drieteentjes”, gevolgd door Rottumerplaat en Ameland. Ook in de Zoute Delta verbleven flinke groepen, zoals 920 op een zandplaat in de Haringvlietmonding (Voordelta). Op het Zuid-Hollandse strandtraject van de provinciegrens tot aan de Langevelderslag werden 830 exemplaren geteld. Het aantal Kemphanen was met net geen 1000 ex. ruim bovengemiddeld en daarmee bijna 200% hoger dan het vijfjarig gemiddelde. Arkemheen had hierin met 420 Kemphanen een belangrijk aandeel. Het aantal Wulpen bedroeg 177.300, het op één na hoogste aantal ooit tijdens de midwintertelling. Met 9600 ex. was het aantal Tureluurs een stuk hoger dan de afgelopen twee jaar, maar desondanks beneden het vijfjarig gemiddelde. Steenloper en Rosse Grutto zaten keurig op het gemiddelde en de Stormmeeuw tot slot liet voor het tweede achtereenvolgende jaar opvallend hoge aantallen noteren.

Iedereen bedankt

Alle tellers die in januari 2015 de moeite namen om één of meer gebieden te tellen worden heel hartelijk bedankt. Dat worden ook de instituten en terreinbeheerders, die gegevens van vaak grote en belangrijke gebieden beschikbaar stelden. Hopelijk wil iedereen ook in 2015 weer tellen. Bent u door dit verhaal ook enthousiast geworden? Nieuwe tellers verwelkomen we heel graag! De midwintertelling is de meest eenvoudige watervogeltelling. Deze vindt maar één keer per jaar plaats en men hoeft er helemaal niet ver voor op pad te gaan (maar het mag natuurlijk wel), want stads/dorpsvijvers en -wateren zijn juist interessant! Mensen die mee willen doen, kunnen gemakkelijk via het digitale portaal <http://portal.sovon.nl/portal/vacant/map/1> kijken welke gebieden vacant zijn en deze meteen claimen. Natuurlijk kunt u zich ook opgeven bij een van de regiocoördinatoren of de landelijk coördinator.

● **Menno Hornman
& Erik van Winden**

*Eider, relatief talrijk ditmaal.
Terschelling. Foto: Arie Ouwerkerk-Agami*

Tabel 1. Getelde aantallen watervogels in januari 2015 (voorlopige cijfers) in vergelijking met het gemiddelde van de voorgaande vijf midwintertellingen (afgerond). Met groen is aangegeven indien het aantal >10% hoger is dan het vijfjarige gemiddelde, in grijs wanneer er geen of amper verandering is en in rood indien het aantal >10% lager is dan het gemiddelde. Weergegeven zijn de soorten met meer dan 1000 ex. in januari 2015.

Nederlandse naam	2015	gem 2010-14	Nederlandse naam	2015	gem 2010-14
Knobbelzwaan	28.000	25.000	Pijlstaart	24.900	22.700
Kleine Zwaan	6.600	6.800	Wintertaling	51.000	43.200
Wilde Zwaan	2.000	2.900	Aalscholver	26.100	25.700
Toendrarietgans	191.800	194.200	Grote Zilverreiger	4.800	2.200
Grauwe Gans	372.800	372.700	Blauwe Reiger	8.900	5.400
Soepgans	8.800	9.100	Dodaars	3.400	3.300
Kolgans	758.600	778.000	Fuut	16.500	12.300
Kleine Canadese Gans	1.600	1.700	Waterhoen	16.200	10.000
Grote Canadese Gans	29.700	23.000	Meerkoet	231.300	214.400
Brandgans	589.400	602.000	Scholekster	146.700	162.600
Rotgans	55.200	45.700	Kluut	1.100	1.900
Nijlgans	21.400	17.900	Goudplevier	100.200	44.200
Bergeend	57.400	55.400	Zilverplevier	22.300	20.700
Tafeleend	25.600	23.200	Kievit	247.700	126.700
Kuifeend	131.000	129.500	Kanoet	59.200	62.900
Topper	72.900	87.400	Drieteenstrandloper	14.900	9.900
Eider	103.900	88.400	Bonte Strandloper	211.300	191.100
Zwarte Zee-eend	41.800	30.500	Watersnip	1.100	500
Nonnetje	1.900	3.500	Rosse Grutto	59.400	56.900
Brilduiker	8.100	10.000	Wulp	177.300	141.800
Grote Zaagbek	3.800	10.600	Tureluur	9.600	10.300
Middelste Zaagbek	7.800	8.300	Steenloper	4.500	4.700
Krakeend	44.900	34.600	Kokmeeuw	191.900	207.300
Smient	647.500	617.100	Stormmeeuw	247.800	198.700
Slobeend	9.000	7.000	Zilvermeeuw	98.800	95.900
Wilde Eend	304.400	337.700	Grote Mantelmeeuw	5.600	5.800
Soepeend	11.200	13.100			

